Stichting Natuurbelang
DE ONLANDEN

Nieuwsbrief november 2026

Ten geleide

Door Jacob Poortstra *Redacteur*

Voor u ligt de de vijfde nieuwsbrief van 2026. Er is weer veel te vertellen.

Op 6 november vond het tweede **symposium** georganiseerd door onze stichting plaats, met als onderwerp de biodiversiteit rond De Onlanden. In deze nieuwsbrief het verslag.

Zoals u weet zijn er in De Onlanden nogal wat otters aanwezig. Hoeveel precies, dat weten we niet, want ze zijn nogal mobiel. Maar wat we wel weten is dat **gebrekkige faunapassages** de otters in gevaar brengen. Douwe Klijnstra schetst de tekortkomingen.

In De Onlanden tellen we niet alleen vogels. Ook de **groene glazenmaker** wordt nauwkeurig gemonitord. Deze zeldzame libel is geheel afhankelijk van goed beheerde vegetaties krabbenscheer. Evert-Jan Slot vertelt u erover.

We geven studenten graag een kans om gedurende hun studie in De Onlanden onderzoek te doen. Amarin Saathof maakt van die gelegenheid gebruik en richt haar onderzoek op de verspreiding van **broedvogelpopulaties.**

Tot slot vindt u, zoals u van ons gewend bent, weer een paar inspirerende voorbeelden van elders die best zouden passen in onze **Schone Schil**.

Wist u trouwens dat op onze website een index is te vinden van alle artikelen die ooit in onze nieuwsbrieven zijn verschenen? Gemaakt door Leo Stockmann. In het **colofon** vindt u de link.

Verslag symposium Biodiversiteit rond de Onlanden

Door Jacob Poortstra *Redacteur*

Met ongeveer 100 deelnemers was het symposium Biodiversiteit rond De Onlanden op 6 november jongstleden een goed bezocht evenement. Plaats van handeling was evenals vorig jaar Café Ensing in Peize.

Vorig jaar introduceerde onze stichting het begrip Schone Schil, waarbij wij formuleerden wat er volgens ons zou moeten gebeuren in het gebied rondom De Onlanden. Vertrekpunt van het symposium van dit jaar was de afgenomen biodiversiteit in deze schone schil en de wisselwerking tussen De Onlanden en het omringende gebied. Verhoog je de biodiversiteit in het cultuurlandschap, dan versterk je de natuurwaarden in de natuurgebieden.

Hoe staan we ervoor?
Als eerste spreker formuleerde Jaap van der Steen, bioloog en bestuurslid van Stichting Natuurbelang De Onlanden de oorzaken van de afgenomen biodiversiteit in het cultuurlandschap. Het vertrekpunt van zijn betoog was het begrip voedselzekerheid dat na de Tweede Wereldoorlog werd gemunt.

Afbeelding 1 Jaap van der Steen van Stichting Natuurbelang De Onlanden.

Als eerste oorzaak noemt hij de toegenomen bevolking van Nederland. Sinds 1945 is de Nederlandse bevolking verdubbeld en al die monden moeten natuurlijk worden gevoed.

Die bevolkingsgroei is niet aan de Kop van Drenthe voorbijgegaan. Ook in onze omgeving zijn de woonplaatsen steeds groter geworden. Tel daarbij op het toegenomen aantal wegen en de hoge mate van verkeersintensiteit, waardoor de natuurgebieden sterk versnipperd zijn geraakt.

Als tweede oorzaak noemt Jaap de veranderingen in het landgebruik. De Nederlandse agrarische sector is buitengewoon efficiënt geworden, als gevolg van ruilverkaveling, technische innovaties en gebruik van meststoffen en gewasbestrijdingsmiddelen.

Dit brengt echter grote negatieve effecten met zich mee, zoals de uitstoot van stikstof, waar de natuur erg veel last van heeft en beregening van velden met als gevolg verdroging in natuurgebieden. Er verdwenen daarnaast ook nog eens veel woeste gronden, die werden omgewerkt tot landbouwgronden. Als gevolg hiervan was er voor de natuur steeds minder plaats.

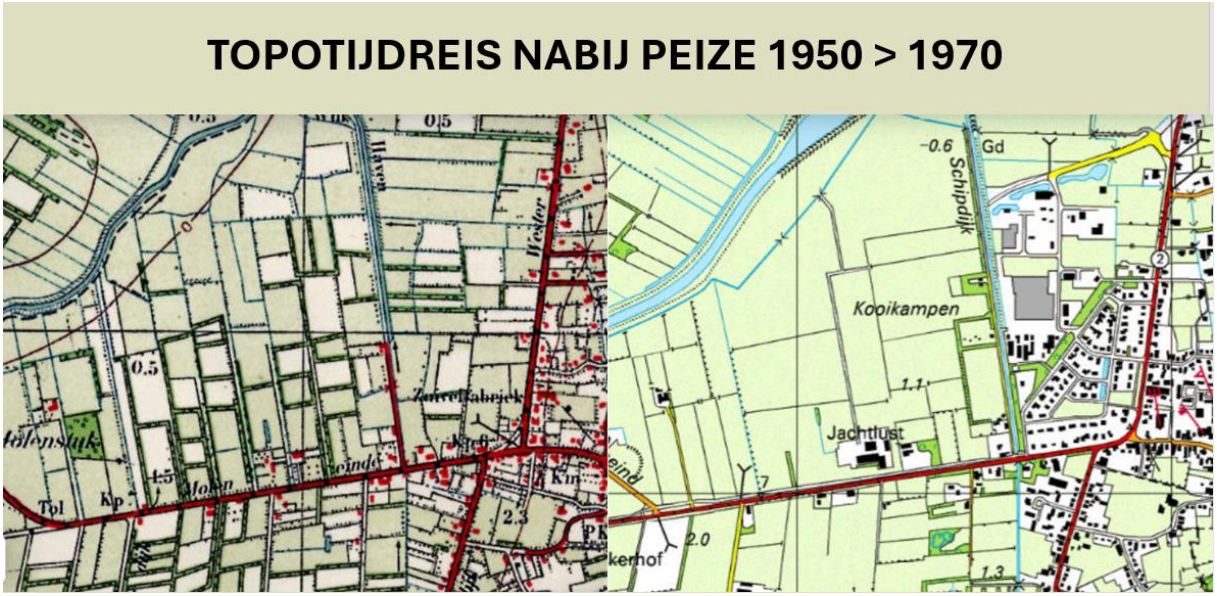
Daarbij aansluitend is de aanpassing van de watersystemen oorzaak van afnemende

natuurwaarden. In de jaren ’70 van de vorige eeuw werden tal van beken in Noord-Drenthe rechtgetrokken, verbreed en verdiept met als doel water zo snel als mogelijk af te voeren.

Afbeelding 2 Zo zag het Peizerdiep er in 1969 nog uit, Veel kronkels en een nevengeul. Een jaar later was alles rechtgetrokken. Bron: toporijdreis.

Tenslotte, in al die jaren zijn er ook veel waardevolle landschapselementen verdwenen. Houtwallen bijvoorbeeld hebben een zeer hoge mate van biodiversiteit maar ze zijn sterk in aantal achteruitgegaan. Zie bijvoorbeeld onderstaande afbeelding waarbij duidelijk is te zien dat veel houtwallen in de buurt van Peize zijn verdwenen.

Afbeelding 3 Verdwenen houtsingels. Bron: topotijdreis, samengesteld door Cor Procé.

Dit alles heeft geleid tot een scherpe scheiding tussen biodiversiteit in landelijk gebied tegenover die in natuurgebieden.

Gelukkig , zo besluit Jaap zijn verhaal, zijn er ook positieve ontwikkelingen te ontwaren, zoals de hermeandering van beken en bermbeheer gericht op het behoud van insecten.

Basiskwaliteit natuur rond De Onlanden

Onze tweede spreker was Gijs Rooijmans, werkzaam bij Samen voor Biodiversiteit. Gijs begint met te schetsen wat de natuur nodig heeft om goed te functioneren als ecosysteem.

Stichting Samen voor Biodiversiteit heeft het concept van Basiskwaliteit Natuur (BKN) ontwikkeld als methode om de natuur in het landelijk gebied weer terug te brengen. Naast landelijk gebied is er ook een kader ontwikkeld voor bebouwd gebied. BKN formuleert de condities die nodig zijn om tot levenskrachtige natuur te komen. Dus niet je richten op de terugkeer van een bepaalde plant of bepaald dier, maar zorgen dat de omstandigheden zodanig zijn dat deze vanzelf terug keren.

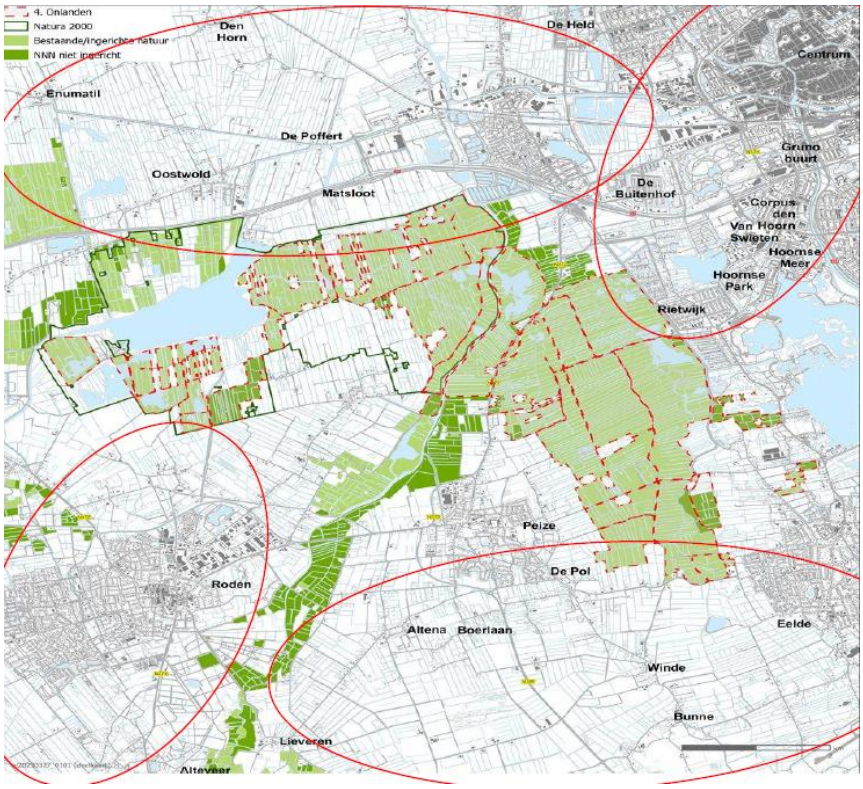

Afbeelding 4 Gijs Rooijmans van Samen voor Biodiversiteit

Afbeelding 5 De 6 V's van de ecologie.

Gijs laat zien dat de omgeving van een natuurgebied de kwaliteit van de natuur in natuurgebieden sterk beïnvloedt. Zo hebben de toevoer van voedselrijk water en vervuild water invloed op de vegetatie in de natuur. En kijk je naar De Onlanden vanuit vogelperspectief dan zie je direct dat het feitelijk helemaal is ingesloten door cultuurlandschap.

Afbeelding 6 De Onlanden als eiland in het landelijk en stedelijk gebied

De manier om de relatie te verbeteren, aldus Gijs, begint met het formuleren van ambities voor natuurwaarden in landelijk gebied. Zo kun je bijvoorbeeld als ambities formuleren: een natuurlijk watersysteem met zo schoon mogelijk water, minder intensief landgebruik, bloemrijke dijken en samenwerking met bewoners.

Met het formuleren van ambities ben je er natuurlijk nog niet. Je moet ook zorgen voor borging. In het jargon praat je dan over koppelkansen: het verbinden van BKN aan bestaande kaders en opgaven. Voorbeelden zijn dan de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Natuurherstelwet. Ofwel, dingen die toch al moeten, maar voordeel opleveren voor de biodiversiteit. Ook het opnemen van BKN in de omgevingsvisie van gemeenten is een mooie kans, net als aansluiten bij maatregelen om de klimaatverandering bij te benen, zoals het planten van bomen om hittestress tegen te gaan.

Heb je eenmaal in beeld wat je wilt en wat er mogelijk is, dan kun je aan de slag. Daarbij kunnen (groepen) vrijwilligers een belangrijke rol spelen. Bijvoorbeeld bij monitoring, om na te gaan of je bereikt hebt wat je wilt. Natuurbelang De Onlanden monitort al vele jaren lang de broedvogels in De Onlanden.

Een van de mogelijkheden om te bepalen of je doelen hebt bereikt is gidssoorten te benoemen. Planten en dieren die dienen als indicator voor de kwaliteit van de condities die je hebt gecreëerd.

De economische waarde van natuur

Onze derde spreker, Merlissa Diele, benadert het vraagstuk vanuit een heel ander perspectief. Natuur is geen kostenpost, natuur heeft economische waarde. Dus om die reden is het juist verstandig om te investeren in natuur in het landelijk gebied.

Merlissa werkt bij Natuurverdubbelaars. De missie van Natuurverdubbelaars is het versnellen van de weg naar een natuurinclusieve economie en zij doen dat via projecten voor

Afbeelding 7 Merlissa Diele van Natuurverdubbelaars.

overheden, bedrijven en ngo's. Een onderdeel daarvan is het slaan van een brug tussen natuur en economie in het landelijk gebied, groen in de stad en landschapsherstel.

Merlissa begint met te zeggen dat wij allemaal voelen dat natuur waarde heeft. Denk aan frisse lucht en knisperende bladeren in een herfstbos waarbij je een goed gevoel hebt, de bloeiende natuurlijke weilanden in het voorjaar.

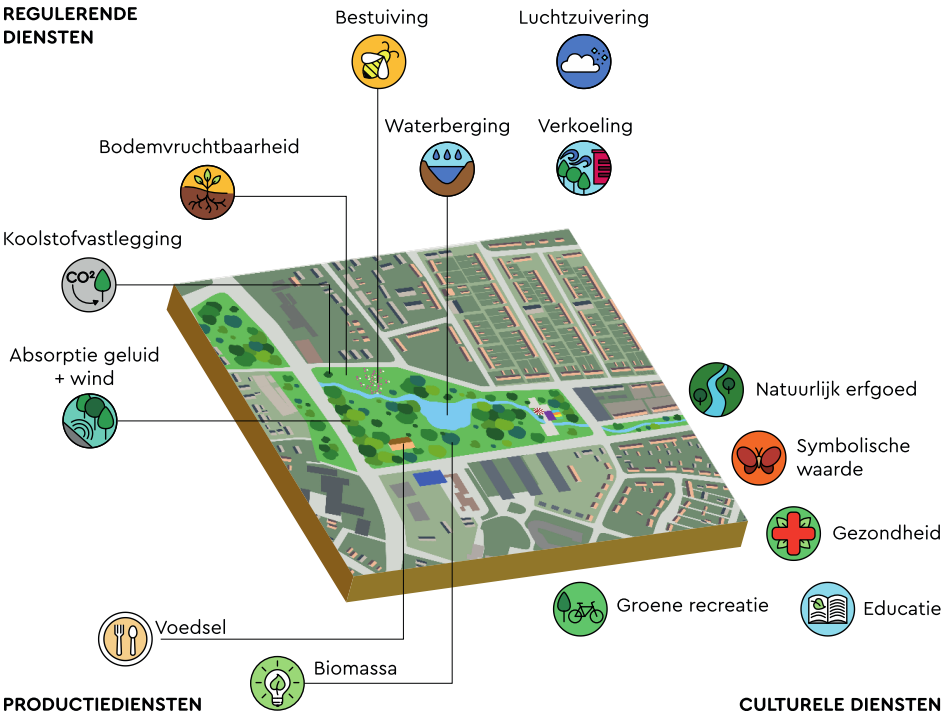
Maar hoe geef je daar nu economische waarde aan. Je pinpas wordt niet belast als je met een geluksgevoel door een bos loopt.

Er zijn eigenlijk twee vragen: hoe kunnen we de baten van natuur in geld uitdrukken? Maar vooral, hoe kun je die baten ook verzilveren?

Want er zijn nogal wat waarden van natuur. Bestuiving, waterberging, biomassa, voedsel, absorptie van wind en geluid, verkoeling, luchtzuivering. Maar ook recreatie, en ons natuurlijk erfgoed (denk aan ons esdorpenlandschap!) kun je er toe rekenen.

Als voorbeeld schetst Merlissa een voorbeeld uit haar praktijk: een stadspark. Als je een park op de juiste manier aanpakt dan heb je een hele rij voordelen. Gezondheid en welzijn gaan vooruit, want er is plek om te bewegen en te ontspannen, wonen in de buurt van het park wordt aantrekkelijker (nog los van de stijging van de woningwaarde), er ontstaat nieuwe

natuur en de biodiversiteit wordt groter, er is minder hittestress door de verkoelende werking van bomen en water. En dat alles kun je dus in geld uitdrukken.

Afbeelding 8 Waarde van natuur op verschillende vlakken.

Maar wie betaalt dan wat? Hierbij moet je je realiseren dat baathouders (degenen die voordeel hebben van de vergroening) niet dezelfde zijn als de kostendragers. Maatregelen zoals in dit voorbeeld worden veelal betaald door overheden als provincie en gemeente.

Zorgverzekeraars zijn dan weer baathouders, net als recreanten, horecabedrijven, bewoners zelf.

Er zijn wel mogelijkheden om de aanleg van groen door te berekenen, bijvoorbeeld door het bij nieuwbouwprojecten van begin af aan mee te nemen in het ontwerp voor natuurinclusief vastgoed. Op het vlak van economische activiteiten zijn de mogelijkheden het grootst: natuurinclusief vastgoed, natuurinclusieve bedrijventerreinen, natuurinclusieve akkerbouw en veeteelt.

Moeilijker wordt het bij vermarkten van publieke diensten. Hieronder vallen bijvoorbeeld ook de terreinen van natuurbeheerders. Die geven veel geld uit aan beheer, maar de kassa gaat niet rinkelen als een wandelaar het gebied doorkruist. Hier liggen dus nog wel wat uitdagingen. Het begint allemaal met het inzichtelijk maken voor wie welke waarde wordt gerealiseerd als je natuur aanlegt.

Natuurinclusief Drenthe met BKN als onderlegger

Als vierde en laatste spreker betrad Marjet Sorgdrager het podium. Marjet is voor de provincie Drenthe projectleider van het programma Natuurinclusief Drenthe. Even een korte toelichting waarom er voor haar presentatie minder tijd was ingeruimd.

Afbeelding 9 Marjet Sorgdrager, projectleider Natuurinclusief Drenthe.

Eigenlijk hadden we als symposiumcommissie het programma al helemaal opgezet en de uitnodigingen al verzonden. Wij werden blij verrast toen Marjet contact met ons opnam en vertelde dat ze al helemaal in lijn met het onderwerp van het symposium bezig was met het onderwerp. Wij vonden dat zo'n mooie toevoeging aan het programma dat we zoveel mogelijk tijd hebben ingeruimd in de middag zonder de afspraken met de andere sprekers te hoeven herzien.

Wat is nou mooier om op die manier te laten zien dat er in Drenthe gewoon ook al aan gewerkt wordt. Een prachtige aanvulling en ook nog eens kort en krachtig.

Het kader van Basiskwaliteit Natuur staat centraal in het provinciale programma Natuurinclusief Drenthe en richt zich uitdrukkelijk op het landelijk gebied en de bebouwde omgeving. Dus niet op Natura 2000 gebieden, ook niet op het NNN (Natuur Netwerk Nederland), maar echt op cultuurlandschap waarin wij allen wonen, werken en recreëren. Het hele programma is beschreven in het document Handreiking Basiskwaliteit Natuur.

Waarom? Natuur is nodig, niet alleen in natuurgebieden, maar overal. Behalve dat het een wettelijke taak is, is het gewoon ook goed voor de Drent. Natuur biedt veel maatschappelijke

voordelen, verhindert het vastlopen van de economie (denk ook aan de bouw van woningen) en het versterkt ook nog eens het unique selling point van Drenthe: een mooi landschap.

Afbeelding 10 De landschapstypen in het landelijk gebied van Drenthe.

Het programma gaat uit van zes verschillende landschapstypen, zodat er maatwerk kan worden geleverd. Voor De Onlanden zijn dan het Esgehuchtenlandschap, het Esdorpenlandschap en als je kijkt naar de bovenlopen van het Peizerdiep, de Koloniën van Weldadigheid van belang.

Net als in de bijdrage van Gijs kwam naar voren dat het vooral gaat om het maken van een set aan condities die ervoor zorgen dat algemeen voorkomende soorten planten en dieren ook algemeen blijven. Als de voorwaarden er zijn komen de soorten vanzelf.

Het programma zit ingenieus in elkaar, want per landschapstype wordt geformuleerd welke landschapselementen er het beste passen. Voor het Esdorpenlandschap zijn bijvoorbeeld houtwallen en singels erg passend. Het gaat nog verder, er wordt ook beschreven welke soorten baat hebben bij de aanleg van houtwallen en singels en vervolgens ook nog eens hoe je ze het beste kunt aanleggen, inrichten en beheren. Echt een totaalaanpak dus. De handreiking is hier te vinden: [Basiskwaliteit Natuur | Provincie Drenthe]

Nog even tot slot

Na afloop kregen we veel positieve reacties. Daar zijn we natuurlijk heel blij mee. Net als met de vrijwillige bijdrage die via een QR-code konden worden gedoneerd. Het maakt dat we – als stichting die geheel draait op vrijwilligers – de mogelijkheid hebben om dit soort activiteiten te ontwikkelen. Wat we ook erg waarderen is dat velen na afloop nog even bleven napraten onder het genot van een drankje. Hieronder nog een paar foto’s.

Afbeelding 11 Een volle zaal. Foto: Geert Teerling

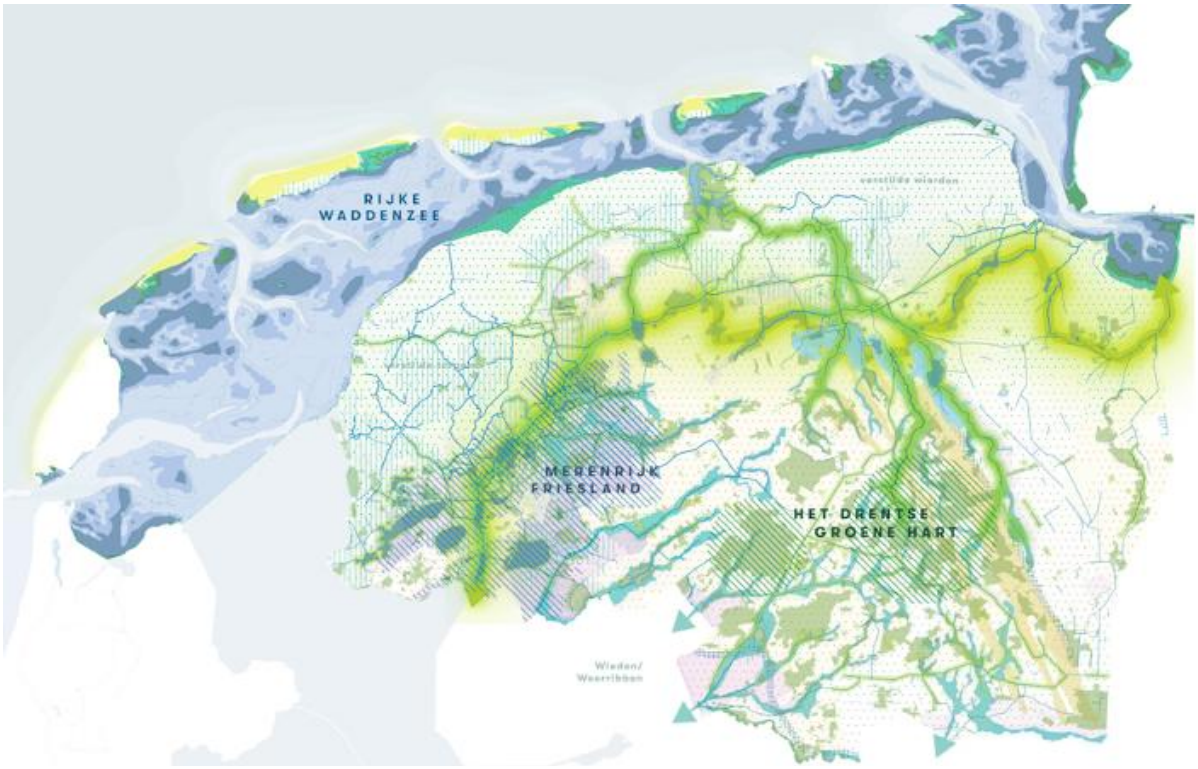
Afbeelding 12 Na afloop een presentje voor de sprekers. Foto: Geert Teerling

Gebrekkige faunapassages brengen otters in gevaar

Door Douwe Klijnstra *Coördinator Zoogdiermonitoring*

Inleiding: belang van De Onlanden als natuurgebied.

De Onlanden is een moerasgebied waar veel plant- en diersoorten een plek vinden. Het is echter niet een geïsoleerd natuurgebied maar een onderdeel van twee landschapsecologische systemen: een beeksysteem dat van Fochteloërveen tot aan de Waddenzee loopt én de Laagveengordel met meerdere meren en moerasgebieden die zich van Fryslân tot aan de Duitse grens uitstrekt. De Onlanden vormt daarin een soort rotonde: het beeksysteem van Veen tot Zee en de Laagveengordel kruisen elkaar hier. Op de kaart (afbeelding hieronder) is dit goed te zien.

Afbeelding 13 Visiekaart uit De Kracht van het Noorden, bouwstenen voor een Groen en vitaal Noord-Nederland. Bron:nmfgroningen.nl.

Dit betekent dat dieren niet alleen rust, ruimte, voedsel, bescherming en een plek om zich voort te planten in De Onlanden zelf vinden. Het betekent ook dat ze zich makkelijk kunnen verplaatsen naar andere gebieden tussen Veen en Zee of in de Laagveengordel. Dat zorgt voor genetisch gezonde populaties. Ook geeft het de mogelijkheid om, wanneer de omstandigheden in het ene gebied (tijdelijk) verslechteren, uit te wijken naar een ander natuurgebied.

De kracht van De Onlanden is dus tweeledig. Aan de ene kant maken de omvang, rust, ruimte en de abiotische omstandigheden het een robuust en waardevol natuurgebied op zich.

Aan de andere kant zorgt de verbindende ligging tussen Veen en Zee enerzijds en de Laagveengordel anderzijds dat de biodiversiteit in de regio een sterke impuls krijgt.

Het is evident dat goede verbindingen tussen de natuurgebieden van groot belang zijn. Juist daar schort het her en der in en rondom de Onlanden nogal eens aan.

De zoogdierwerkgroep deed ‘een rondje langs de velden’ en constateerde de nodige tekortkomingen bij de faunapassages.

De N372

Één van de meest in het oog springende en door verschillende soorten zoogdieren buitengewoon goed gebruikte faunapassage, is wel de brug in de N372 tussen Peize en Hoogkerk. Dankzij de omvang van de faunapassage wijken dieren niet vaak af van de routing om zodoende veilig de overzijde te bereiken. Toch is er recent, begin oktober ’26, op een afstand van een paar honderd meter van de faunapassage een otter doodgereden.

Afbeelding 14 Dode otter op de N372, gemeld op 10 oktober 2026.

Als werkgroep monitoren wij ook deze faunapassage. Onze wildcamera’s laten naast veel otters, onder andere marters, egels, vossen, hermelijnen, wasbeerhonden etc. zien.

Geen bevers? Nee, dat komt doordat die meestal zwemmend passeren. Om bevers in beeld te krijgen moeten wildcamera’s op water gericht worden. Dit zou natuurlijk als gevolg hebben dat door allerlei (water)bewegingen de camera’s aanslaan en de batterijen in no-time leeg lopen. Er zijn in de omgeving wel sporen te vinden welke aangeven dat er bevers (inclusief jongen) actief zijn.

In de N372, naast de fietstunnel van de Verlengde Zanddijk, ligt een kleine faunabuis (afbeelding 15). Het gebruik is niet duidelijk maar zal niet groot zijn want aan de westzijde wordt de berm als gazon onderhouden door een particulier. Elke dekking voor kleine zoogdieren ontbreekt daardoor.

Afbeelding 15 Naast de fietstunnel ligt open en bloot een faunabuis.

Goed nieuws?
Volgens de provinciale planning wordt in 2026 groot onderhoud aan de N372 gepleegd. Bij recente navraag (okt.2026) gaf de Provincie Drenthe aan om te proberen de 3 toegezegde faunapassages in het onderhoud bestek mee te zullen nemen. Afwachten dus.

A7 Groningen richting Drachten

Op en rond de A7 vallen veel verkeersslachtoffers. Wij vermoeden echter dat ook veel slachtoffers niet gevonden en/of gemeld worden. Aangereden otters die niet op slag dood zijn, kunnen op hun adrenaline nog ver weg komen en daardoor niet worden opgemerkt.

Wij pikken er één kruising van de A7 met een waterweg uit, het Koningsdiep. Camerabeelden en spraints geven aan dat er otters onder de brug doorgaan. Aan de noordzijde (Hoogkerk) van de A7 worden dieren d.m.v. gaas keurig naar de onderdoorgang onder de A7 toe geleid. Aan de Zuidzijde van de A7 ontbreekt het op beide oevers aan een afrastering om te voorkomen dat otters de A7 kunnen bereiken. Afbeelding 16 laat duidelijk zien waar het gaas ontbreekt en de dood voor otters op de loer ligt.

Afbeelding 16 Kruising A7 met het Koningsdiep. Van onder de brug is het aan weerszijden maar een paar meter voordat je op de A7 bent zonder enige belemmering voor otters.

De Horst, tussen Peize en Eelde

Waar de Horst kruist met het Eelderdiep ligt onder de brug door een kleine faunapassage. Hier vinden qua aantal dieren niet de meeste passages plaats maar soms wel hele interessante zoals bijvoorbeeld in 2025 de goudjakhals. De passage is erg smal en erg dicht begroeid.

Afbeelding 17 De aanwezige struikvegetatie is inmiddels flink uitgebreid en zou beter aan de andere zijde van de afrastering kunnen staan (paaltje geeft de plaats van de afrastering aan).

In de maand september 2026 is hier geen otter waargenomen en in augustus slechts één. De struikvegetatie zou beter buiten de afrastering gehouden moeten worden.

Een ander punt daar zijn de immer openstaande landhekken. Volgens ooggetuigen zijn het de sportvissers die ze voortdurend open laten staan. Op afbeelding 18 is te zien dat het ook geen gemakkelijk sluitbare hekken zijn.

Afbeelding 18 één van de voortdurend openstaande landhekken aan de Horst.

Landhekken zijn overigens op meerdere plaatsen voortdurend een punt van zorg. Als ze niet onnodig openstaan zit er als gevolg van spoorvorming dikwijls wel een gapend gat onder de hekken.

Groningerweg ter hoogte van het Elsburger Onland

Wij benoemen nog maar eens de uiterst wenselijke faunapassage omdat er vrij recent een prachtige bever van maar liefst 24 kilo is doodgereden. De bewuste bever zal binnenkort te zien zijn in het Natuurmuseum van Klaas Nanninga in e stad Groningen. (www.klaasnanninga.nl)

De aanrijding is aanleiding geweest tot overleg tussen de verschillende betrokken instanties (gemeenten en provincies) Van onze werkgroep heeft Frank Kruk samen met de regiocoördinator Calutra en tevens beverconsulent, Cindy de Jonge, alle wissels in de omgeving in beeld gebracht om het belang van maatregelen daar en in de omgeving (ook langs de Meerweg) te benadrukken. Ook hebben wij, in de wetenschap dat een faunapassage kostbaar zal worden, nog een goedkoper idee met 'digitaal aangestuurde' stoplichten naar voren gebracht.

Paradox

Ondanks al deze geconstateerde tekortkomingen in faunapassages is het niet zo dat het aantal verkeersslachtoffers onder otters en bevers toeneemt, althans, voor zover ons bekend. Volgens www.waarneming.nl is dit wel het geval voor zover het wasbeerhonden betreft. Niet onverwacht want de populatie wasbeerhonden is door de gunstige biotoop in De Onlanden de laatste jaren flink toegenomen. We weten echter niet precies hoeveel het er zijn.

Monitoring zoogdieren

Jaarlijks op 1 oktober start het monitoringsseizoen voor otters. Het is voor ons het 3e jaar op rij dat wij onze camera's weer opstarten om op vaste plaatsen onze waarnemingen te doen. Bij enkele vanaf de weg goed bereikbare faunapassages en bij een beverburcht monitoren wij overigens jaarrond. Na 3 jaar (2027) hopen wij meer te kunnen zeggen over onze reeks van waarnemingen. Zoals vaker aangegeven weten wij niet exact hoeveel otterterritoria er in De Onlanden zijn. De inleiding maakt duidelijk dat De Onlanden ook fungert als doortrekgebied, dat impliceert ook dat het aantal otters wat aanwezig is in De Onlanden altijd variabel zal zijn. De eerste waarnemingen van jonge otters zijn al gedaan.

Opnieuw DNA-monitoring.

Afbeelding 19 Moeder otter met 3 jongen; d.d.4 oktober 2026, omgeving Langmameer.

Recent kregen wij als groep van Cindy de Jonge (regiocoördinator Calutra) te horen dat, dankzij het lobbywerk van de landelijke werkgroep Calutra, De Onlanden voor de duur van 3 jaar weer meegenomen kan worden in het otter DNA-onderzoek. De Onlanden behoort tot de top 5 ottergebieden in Nederland en het is goed om juist daar meer onderzoek naar otters te doen. Meer onderzoek dan wat wij de laatste jaren konden doen. Hopelijk wordt dan ook duidelijk of De Onlanden ook daadwerkelijk functioneert zoals in de inleiding wordt aangegeven.

Onze stichting neemt in november weer het initiatief om met alle betrokken partijen opnieuw om tafel te gaan zitten om de faunapassages aan de orde te stellen. Onze otters zijn het meer dan waard om veilig over te kunnen steken.

Meetnet libellen in De Onlanden.

Door Evert-Jan Slot *Vrijwilliger tellingen groene glazenmaker en broedvogels*

In De Onlanden worden jaarlijks broedvogels geïnventariseerd door inmiddels een grote club vrijwilligers. Deze gegevens worden ingevoerd in de door SOVON ontwikkelde app Avimaps en kunnen zo door SOVON gebruikt worden om inzage te krijgen in verspreiding en aantalsontwikkeling van broedvogels. Dit onderzoek is onderdeel van de NEM (Netwerk Ecologische Monitoring)-meetnetten. Naast SOVON zijn er meer organisaties verbonden aan de Meetnetprogramma's die ook vrijwilligers in De Onlanden hebben rondlopen. Dit zijn onder meer de Zoogdiervereniging en de Vlinderstichting.

Over de laatste gaat mijn bijdrage voor de nieuwsbrief.

De Vlinderstichting

Jaarlijks brengt de Vlinderstichting in samenwerking met het CBS en het Kenniscentrum EIS de vlinderbalans[1] uit. In dit rapport wordt kort en overzichtelijk gepresenteerd hoe het met de dagvlinders, libellen, nachtvlinders en hommels in Nederland gaat aan de hand van aantallen en verspreiding. De gegevens die ze gebruiken komen deels uit de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) maar worden vooral gevoed door vrijwilligers. Als vrijwilliger kan je je aanmelden voor één van de genoemde soortgroepen. Kies je bijvoorbeeld libellen dan kan er gekozen worden voor een algemene route (alle soorten noteren die je ziet) of voor een soort-specifieke route.

In 2019 heb ik me samen met Jacob Poortstra, Willy Sjaarda, Roel Rijskamp en Frans Kromme opgegeven voor een soort-specifieke route: de groene glazenmaker langs het Omgelegde Eelderdiep (zie afbeelding 20).

Afbeelding 20 Afbeelding van Telroute Omgelegde Eelderdiep 1. Naar het noorden liggen aansluitend de telroutes Omgelegde Eelderdiep 2, 3, 4 en 5.

De groene glazenmaker

De groene glazenmaker (*Aeshna viridis*) is een redelijk grote libel waarvan het vrouwtje vooral een groene indruk maakt. Het mannetje heeft alleen een groen borststuk met een blauw gevlekt achterlijf en blauwe ogen (zie 01). De soort legt vrijwel alleen eitjes op de waterplant krabbenscheer. Deze plant komt voor in laagveengebieden zoals De Onlanden. De mannetjes patrouilleren ‘s middags boven geschikte krabbenscheervelden en zijn constant

[1] https://vlinderstichting.nl/vlinderbalans-2025/

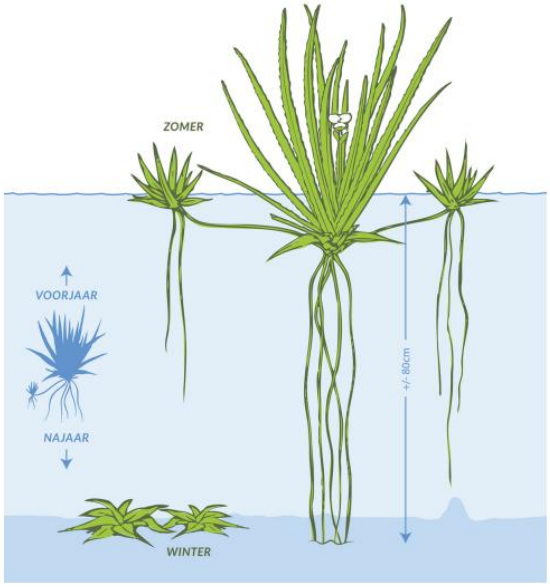
druk met het verjagen van andere mannetjes. De vrouwtjes leggen vooral in de namiddag eitjes op de krabbenscheerplanten. Ze vallen door de groene kleur nauwelijks op maar als je goed luistert hoor je het subtiele geritsel van de vleugels langs de planten. 100% ASMR zou ik zeggen.

Afbeelding 21 Links: Groene glazenmaker vrouwtje tussen de vegetatie. (foto E. Slot) en rechts mannetje (bron vlinderstichting.nl).

Krabbenscheer

Krabbenscheer (*Stratiotes aloides)* is een drijvende waterplant met stekelige spitse bladeren. Vanaf mei krijgt het één of enkele witte bloemen. Krabbenscheer kent een bijzondere cyclus (zie afbeelding 22). In de winter zakken de planten naar de bodem van de sloot waardoor de plant niet bevriest. In het voorjaar wordt nieuw blad gevormd. De jonge bladeren bevatten met gas gevulde cellen, waardoor de plant weer omhoogkomt. Krabbenscheer is belangrijk voor meerdere soorten libellen en de gerande oeverspin. De zwarte stern broedt graag op deze plant.

Afbeelding 22 De cyclus van krabbenscheer. Bron: boerennatuur.nl.

De tellingen van groene glazenmakers

In de eerste jaren werden er meerdere routes in De Onlanden geteld, maar de laatste jaren wordt alleen het Omgelegde Eelderdiep nog geteld door Jacob en ondergetekende.

De route langs het Omgelegde Eelderdiep is in totaal 1500 meter. Deze route lopen we rustig af met als hulpmiddel een verrekijker waarbij we de krabbenscheervelden afspeuren naar groene glazenmakers. In de app van de Vlinderstichting voeren we elke 100 meter in hoeveel groene glazenmakers we gezien hebben.

De tellingen vinden plaats in de piek van de vliegtijd van de groene glazenmaker, dit is ongeveer van eind juli tot eind augustus. In deze periode voeren we de telling minimaal drie keer uit. Omdat deze periode overlap heeft met de zomervakantie doen we de route met zijn tweeën zodat je elkaar kan afwisselen mocht iemand een periode op zijn vakantiebestemming zijn.

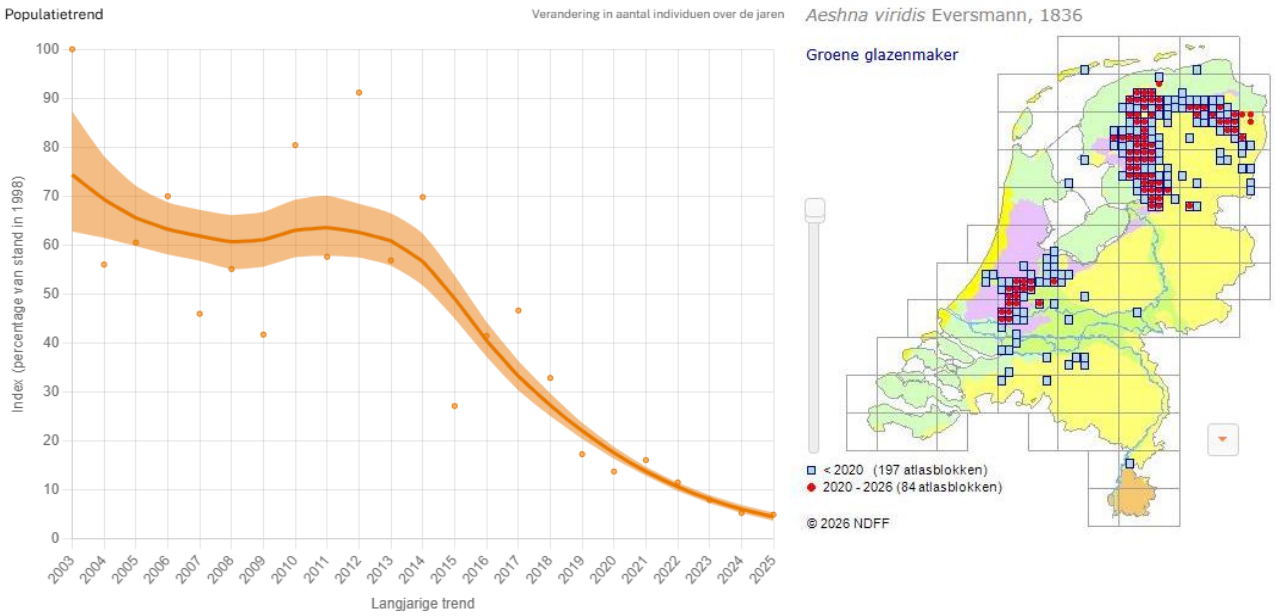
Heel anders dan bij vogeltellingen voor SOVON (vroeg in de ochtend) moeten de tellingen op hele acceptabele tijden plaatsvinden namelijk tussen 11:00 en 16:00 uur! Daarnaast moet het een lekker aangenaam temperatuurtje zijn anders vliegen er nauwelijks libellen.

Bedreigde soort

Het belang van de tellingen is groot. Het gaat landelijk niet goed met de groene glazenmaker. Er is vanaf het peiljaar 1998 een dalende trend te zien (zie afbeelding 23). In de periode 2008 tot 2014 was er een periode van stabiliteit maar vanaf 2015 is de daling weer verder hard ingezet. Ten opzichte van het peiljaar 1998 zijn de aantallen meer dan gedecimeerd.

Deze daling heeft vooral plaatsgevonden in Zuid-Holland en Utrecht maar ook in Noord-Nederland is het beeld niet rooskleurig. De soort staat inmiddels op de Rode lijst (april 2026) als ‘bedreigd’.

De oorzaak is de afname van krabbenscheer[2]. In Zuid-Holland en Utrecht blijkt de Amerikaanse rivierkreeft de hoofdoorzaak. Helaas komt de Amerikaanse rivierkreeft ook steeds meer voor in Noord-Nederland. In het Omgelegde Eelderdiep komt de Amerikaanse rivierkreeft ook al geruime tijd voor. Andere oorzaken die genoemd worden zijn vermesting (te veel nutriënten) en te rigoureus of ongunstig beheer.

Afbeelding 23 Links: De populatietrend van de groene glazenmaker in Nederland. Bron de Vlinderstichting.nl en rechts de verspreiding van de groene glazenmaker in Nederland.

Beheer

Krabbenscheer is een verlandingsplant. Als je niks doet dan hoopt organisch materiaal zich op onder de planten en wordt het water steeds minder diep en verdwijnt de plant. Een optimale waterdiepte is rond de 80 cm. Als de waterdiepte onder de 50 cm komt dan kan krabbenscheer in de winter niet meer voldoende diep naar de bodem zakken om geen vorstschade op te lopen. Als een sloot dieper is dan 1 meter dan blijft de plant het gehele jaar onder water. Het komt dus redelijk nauw met de waterdiepte.

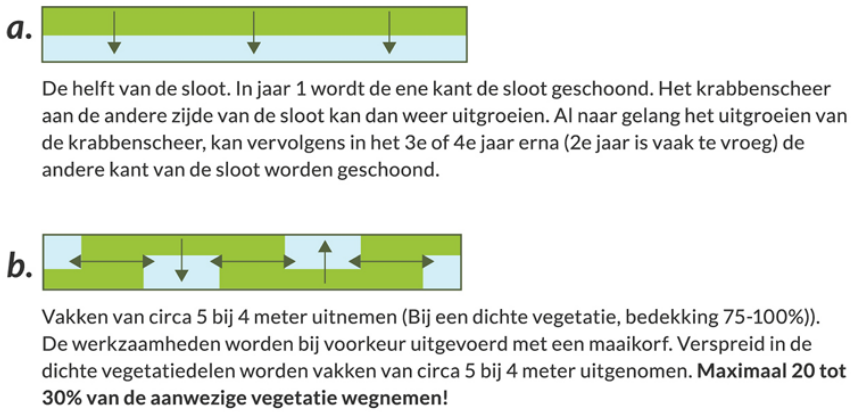
[2] https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=34423

Sloten schonen is dus periodiek nodig maar met beleid. Waterschappen hebben daar vaak richtlijnen voor maar die gaan vaak niet ver genoeg omdat er bijvoorbeeld agrarische belangen spelen. Overigens is de groene glazenmaker een strikt beschermde soort via artikel 11.46 van het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) dat opgenomen is in de Omgevingswet (11.46 Habitatrichtlijn). Goed beheer is dus geen keuze maar een verplichting.

Het beheer is maatwerk. Er moet goed gekeken worden naar wat de waterdiepte is en de bedekkingsgraad van de krabbenscheer. Daarnaast is een goed slootkantbeheer essentieel.

Verschillende geschikte methodieken zijn uiteengezet in de folder 'Hoe beheer je krabbenscheersloten' van Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging De Utrechtse Venen[3].

Er worden richtlijnen gegeven op welke manier de sloot het beste kan worden geschoond (zie afbeelding 24) en welke machines hier het meest geschikt voor zijn. Ook wordt de periode van het schonen genoemd (meestal half september).

Afbeelding 24 Twee voorbeelden van methoden om de sloot te schonen. Bron Agrarische Natuur- en Landschapsvereniging De Utrechtse Venen.

Ook wordt ingegaan op slootkantbeheer. Verschralen van de slootkanten is een uitgangspunt. Bemesten is dus niet goed en maaisel laten liggen evenmin. Ook het maaien binnen de vliegtijd van de libellen (15 juni-15 september) wordt sterk afgeraden.

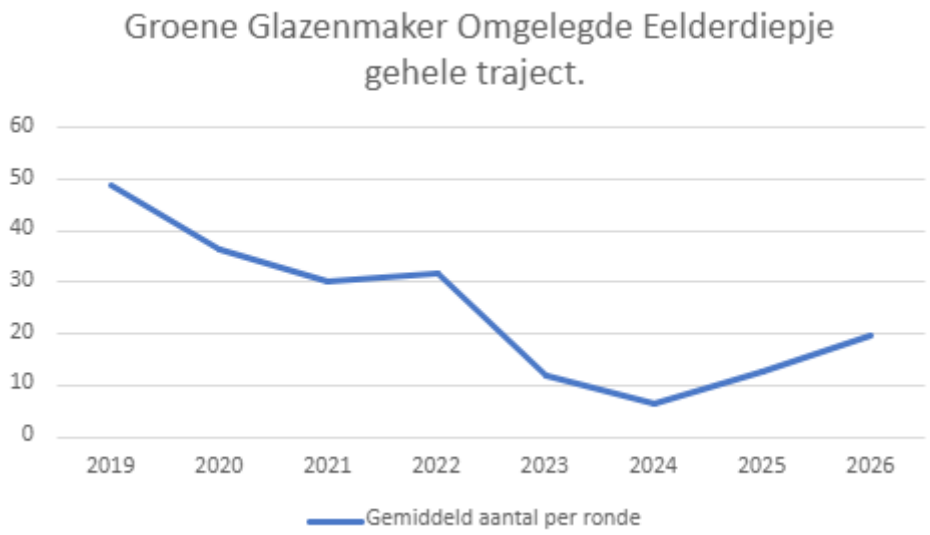
Een aanvulling hierop zou kunnen zijn dat planten die op de kant worden gewerkt, in delen van de sloot waar weinig groeit, worden teruggeplaatst.

[3] A4-mail-Hoe beheer-je-krabbenscheersloten?.pdf

Helaas gaat het schonen van sloten nog regelmatig fout, zoals bijvoorbeeld in 2020 aan de Natalie Barneykade in de stad Groningen[4] waarbij hele populaties groene glazenmakers zijn verdwenen.

Trend telroute Omgelegde Eelderdiep negatief

Graag had ik dit stukje positief geëindigd door te vertellen dat het in het Omgelegde Eelderdiep wel goed gaat met de groene glazenmaker. Helaas gaat het hier ook niet heel goed. De aantallen getelde groene glazenmakers op de telroute langs het Omgelegde Eelderdiep nemen af (zie afbeelding 25). Het dieptepunt was in 2024 en daarna is er sprake van een stijging. Deze stijging lijkt positief maar als we kijken naar de verspreiding dan blijkt dat de soort in tweederde van het traject (noordelijk deel) sterk afneemt en in het zuidelijk deel het nog redelijk doet. Deze afname in spreiding maakt de groene glazenmaker kwetsbaar.

Afbeelding 25 Gemiddelde aantallen groene glazenmakers geteld per ronde per jaar langs het Omgelegde Eelderdiep.

Oorzaken

Ook in het Omgelegde Eelderdiep zijn meerdere soorten Amerikaanse rivierkreeften aanwezig die de krabbenscheerplanten aanvreten. Daarnaast is het beheer van Noorderzijlvest voor het behoud van een gezond leefmilieu voor de groene glazenmaker niet optimaal.

[4] https://www.rtvnoord.nl/nieuws/752310/met-het-krabbenscheer-verdween-ook-de-beschermde-groene-glazenmaker-uit-sloot

Ook het waterschap Noorderzijlvest heeft te maken met belangenafwegingen die niet altijd in het voordeel van de groene glazenmaker uit vallen[5].

Naast dat Noorderzijlvest zich genoodzaakt voelt veel meer krabbenscheer weg te halen dan goed zou zijn, is de uitvoering ook ongunstig.

Het schonen wordt (meestal jaarlijks) vanaf dezelfde kant uitgevoerd soms zelfs al in augustus (binnen de vliegtijd van de groene glazenmaker).

Het gevolg is dat de ene helft van het diep (oostzijde) is verruigd (riet!) en aan de andere zijde volledig leeg is. In de helft waar het Omgelegde Eelderdiep niet wordt geschoond gaat het verlanden van het diep rustig door waardoor dat deel te ondiep wordt. Het resultaat is dat de krabbenscheerplanten in de winter niet meer naar de bodem kunnen zakken en dus boven het wateroppervlak uitsteken. De planten kunnen hierdoor vorstschade oplopen en afsterven.

Afbeelding 26 Grote delen van het krabbenscheerveld in de oostzijde van het Omgelegde Eelderdiep zakken niet meer naar de bodem. Foto E. Slot. 16 maart 2025

Ook in het slootkantbeheer wordt weinig rekening gehouden met de groene glazenmaker. Maaisel wordt niet afgevoerd waardoor er nooit een bloemrijke schrale insectenrijke (voedsel voor de groene glazenmaker) vegetatie zal ontstaan.

Mogelijke oplossingen

[5] https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/127315/beschermde-krabbenscheer-groeit-te-snel-en-moet-weggehaald-worden-in-de-onlanden

Om het tij te keren is er verandering in beheer nodig waarbij het belang van de groene glazenmaker voorop wordt gesteld. Gebeurt dit niet dan zal de soort langzaam verdwijnen uit het Omgelegde Eelderdiep.

De eerdergenoemde folder 'Hoe beheer je krabbenscheersloten' geeft goede uitgangspunten en kan in overleg met een deskundige op het gebied van groene glazenmakers geïntegreerd worden in het beheer.

Ook moet er een oplossing komen voor de Amerikaanse rivierkreeft.

De Amerikaanse rivierkreeft is lastig te bestrijden en zal niet meer verdwijnen uit Nederland. Wel is de soort te onderdrukken met bepaalde maatregelen.

Kortom er zijn mogelijkheden om de groene glazenmaker te behouden in het Omgelegde Eelderdiep. We willen graag overleggen met het waterschap over hoe het beheer geoptimaliseerd kan worden ten gunste van de groene glazenmaker.

Hopelijk zet het waterschap dan alles op alles om deze iconische soort te behouden zodat we nog lang kunnen genieten van subtiel geritsel tussen de krabbenscheerplanten.

De invloed van houtige gewassen in de Onlanden op de broedvogelpopulaties

Door Amarin Saathof *Student Hogeschool van Hall Larenstein*

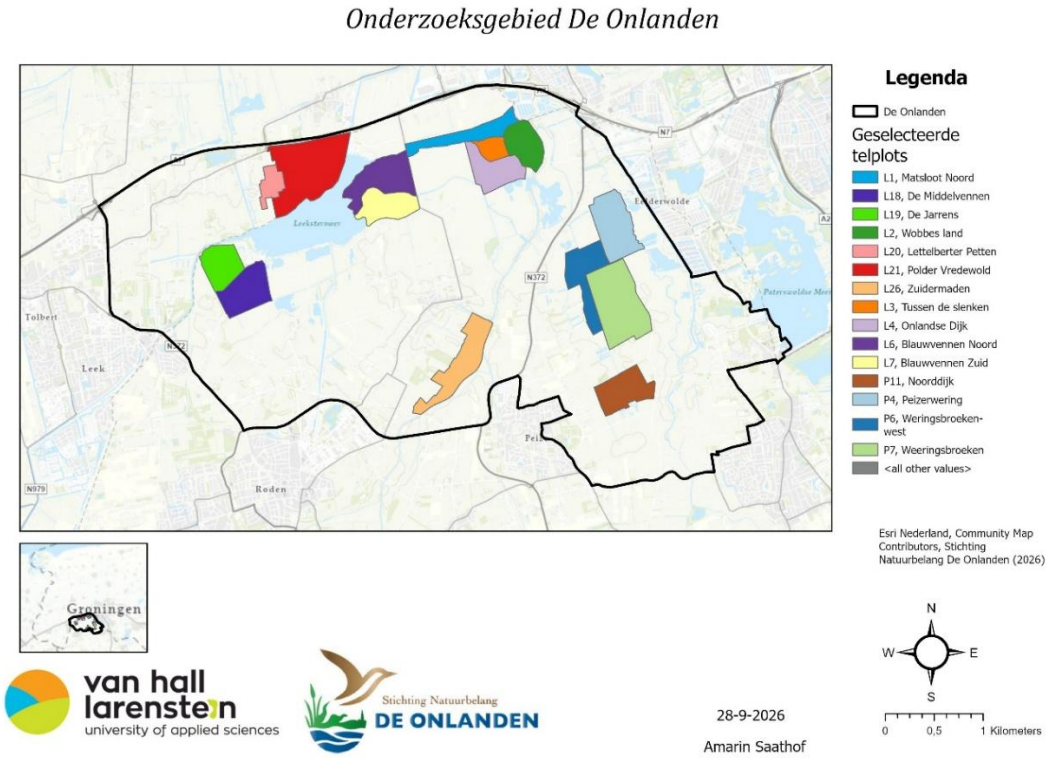
Houtige vegetatie en broedvogels in De Onlanden, hoe zit dat?

Mijn naam is Amarin Saathof. Voor mijn afstudeeronderzoek aan Hogeschool Van Hall Larenstein ga ik onderzoeken of er een samenhang is tussen de ontwikkeling van houtige vegetatie en de broedvogels in De Onlanden.

De Onlanden is een natuurgebied dat voortdurend in ontwikkeling is. Sinds de inrichting van het natuur- en waterbergingsgebied hebben er veel veranderingen plaatsgevonden in het landschap. Ook de mogelijke verandering van houtige vegetatie speelt hierin mogelijk een rol. Tegelijkertijd worden in De Onlanden al jarenlang broedvogels gevolgd met behulp van de BMP-tellingen door enthousiaste vrijwilligers. Hierdoor is er een goed gevulde dataset beschikbaar met waardevolle informatie.

Daarvoor kijk ik naar geselecteerde telplots verspreid over De Onlanden. Van deze plots zijn over meerdere jaren gegevens over broedvogels beschikbaar. Voor de houtige vegetatie ga ik onderzoeken welke beschikbare gegevens en bronnen gebruikt kunnen worden om de ontwikkeling van houtige vegetatie door de tijd heen in beeld te brengen. Hierbij maak ik onder andere gebruik van GIS. Vervolgens ga ik kijken naar deze ontwikkeling samen met de beschikbare gegevens over de broedvogels.

Het interessante aan dit onderzoek is dat de gegevens over broedvogels en vegetatie nog niet op deze manier met elkaar zijn gecombineerd. De langdurige broedvogelmonitoring biedt daarmee een mooie mogelijkheid om terug te kijken naar de ontwikkeling en samenhang van houtige vegetatie van de geselecteerde telplots in De Onlanden. Ik hoop hiermee meer inzicht te krijgen in de veranderingen die in De Onlanden hebben plaatsgevonden en in de manier waarop de ontwikkeling van de vegetatie samenhangt met de aanwezige broedvogels. De resultaten kunnen daarmee bijdragen aan het beter begrijpen van de ontwikkeling van het gebied.

Afbeelding 27 De telplots die zijn geselecteerd voor het onderzoek.

Over Amarin

Afbeelding 28 De auteur

Ik ben Amarin Saathof, 24 jaar, student Wildlife Management aan Hogeschool Van Hall Larenstein. Tijdens mijn opleiding heb ik mij beziggehouden met verschillende onderwerpen. Een beheerplan maken voor de ringmus, onderzoek gedaan naar lichtintensiteit op Vlieland voor vleermuizen, vogels en nachtvlinders en ik heb het afgelopen jaar twee weken allerlei onderzoekstechnieken mogen uitvoeren in de Spaanse Pyreneeën op vegetatie, insecten, dag- en nachtvlinders, vogels, kleine marterachtigen en zoogdieren. In mijn vrije tijd ben ik het liefst te vinden op de rug van mijn paard of aan de wandel met een verrekijker om de nek.

Van kinds af aan heb ik een fascinatie voor dieren en natuur. Achter elke soort zit een mooi verhaal met eigen bijzonderheden. Zo ben ik sinds mijn stage bij Agrarische Natuur Drenthe in aanraking gekomen met vogels en die passie zit er nog steeds. In het najaar van 2026 begonnen met mijn afstudeeronderzoek voor Stichting Natuurbelang De Onlanden, met veel plezier. Wie weet spreken we elkaar eens!

De Schone Schil

Door Jacob Poortstra *Redacteur*

Het kwam eerder in deze nieuwsbrief al aan de orde. Het belang van heggen voor de biodiversiteit. Naar nu blijkt, geldt dat niet alleen voor boven de grond, ook onder de grond zijn heggen zeer rijk. Vooral de ondergrondse schimmels maken veel verschil.

Nog een onderwerp dat eerder aan de orde kwam. Biodiversiteit profiteert van verbinding tussen natuur en platteland.

Colofon

©Stichting Natuurbelang De Onlanden

Artikelen uit deze nieuwsbrief mogen vrij worden gebruikt onder vermelding van de naam van de stichting en de auteur van het artikel.

U ontvangt deze nieuwsbrief omdat u zich geabonneerd hebt op de nieuwsbrief van Stichting Natuurbelang De Onlanden. Met vragen kunt u contact opnemen via info@deonlanden.nl

Wist u dat op onze website een index staat van alle artikelen in de nieuwsbrieven van de afgelopen jaren? U kunt op diverse manieren zoeken in deze index. Deze index is samengesteld en wordt onderhouden door Leo Stockmann. Klik op INDEX om een kijkje te nemen.

Wilt u het werk van onze stichting steunen? *Meldt u dan aan als Onlander*.
Vanaf 10 euro per jaar bent u al donateur.

Hoofdredactie: Jacob Poortstra

Eindredactie: Leo Stockmann